

Cá bhfuil ár dTriall?

Joe Steve Ó Neachtain

Shíl mé ar feadh scaitheadh maith den bhliain seo caite gur ar liosta na marbh a bheadh m'ainm san iris seo. Ba mhaith an tsíleachtáil dhom é: bhí ráig den ailse tar éis mé a chur ar chúl mo chinn, mar a dhéanann an galar míthrócaireach céanna le mórchuid daoine atá i bhfad níos óige ná mise. Deirtear nach maródh an deabhal an drochrud. Más fad nó gearr é, tá mise ar an taobh ceart den scriath go fóill agus mórchuid de na hathruithe atá feicthe agam ag seársáil anonn is anall trí m'intinn.

Tá mé teannta amach go maith sna blianta anois, seachtú seacht i mbliana. Is dóigh gurb é an nádúr é go mbeadh mo leithéid ag tabhairt a bharúil maidir le feabhas an tsaoil faoi láthair, i gcomórtas le saol de chineál eile ar fad a chonaic mé le linn m'óige. Ní dóigh go bhfaca aon ghlúin dá dtáinig romhainn a leithéid d'athrú in achar chomh gearr.

Bheadh sé doiligh ag aos óg an lae inniu a thuiscint go mba dul chun cinn millteach mór don ghlúin dar díobh mise iontaisí cosúil le cumhacht aibhléise, uisce reatha, seomraí folctha, innill níochna, an citil leictreach agus mórchuid athruithe tairbheacha eile.

Tá sé de cheart ag an bpobal seo a bheith bródúil as forbairt leanúnach a mbeadh Cromail in éad leis dá mairfeadh sé sách fada lena dhearmad a thabhairt faoi deara. Ach cén uair is eol don duine a dhóthain? Do dhóthain go díreach, nó do dhóthain agus fuilleach? Caith agus fáil a bheith ag duine an tsat tomhais a bhíodh ag na seandaoine don chodladh suaimhneach. Oscail súl a bhí sa tréimhse a chaith mé ag dul isteach go dtí an t-ospidéal chuile mhaidin, ag tnúth go gcoinneodh gaetha marfacha an *radiation* beo ar feadh scaitheadh eile mé. Na sluaite a bhí buailte ag an ngalar a bhain an anáil díom. An-spraoi ar chuideachta a chéile ag seanleids cosúil liom fhéin a bhí ag teannadh le ceann cúrsa go nádúrtha ar aon nós. Thagadh cnoc ar mo chroí nuair a d'fheicinn na deora le mná óga agus iad ag fanacht go foighdeach sa scuaine. Mé á samhlú ag tabhairt póigíní dá gcuid páistí sul má d'fhág siad an baile ar maidin. Níorbh é maoin an tsaoil a bhí ag déanamh imní d'aon duine dá raibh ag fanacht sa scuaine sin.

Creidimse gurb é an suaimhneas intinne an saibhreas is mó dar féidir le duine a shaothrú ar an

saol seo. Ach, faraor géar, tá strus ag déanamh scrios de bhuíochas an dul chun cinn ar fad. Ní dóigh liomsa gur chun tairbhe don domhan ná don chine daonna atá cuid den teicneolaíocht ag dul. Sílim, leis an bhfírinne,

go bhfuil iomlán a chumais sroichte ag an duine daonna. Is mó i bhfad contúirt atá ann gur mó damáiste atá an duine a dhéanamh don nádúr ná aon ainmhí eile.

Ní ar cheannbháin bhána ná ar chosaint feithidí beaga a chuireann glasaí i mbarr a gcéille atá mé ag caint. Ní fhaca mise aon duine sa taobh seo tíre ariamh ag déanamh aon díobháil dóibh, ach a mhalairt. Ní aon mhionscrúdú déanta agamsa ar na cúiseanna go mothaím gur i ndiaidh a gcúil ar nós na circe ag cartadh atá ár dtriall. Níl d'fhianaise agam ach amharc mo shúl, agus is deacair é a bhréagnú má thugann muid aird air. Dúirt fear meabhrach, a bhí thiar ar an gCnoc fadó, gur iomarca oideachais a chuirfeadh deireadh leis an domhan. Tá a fhios ag an saol gurbh é an t-oideachas a thóg ó bhás go beatha muid ach tá

iomarca oideachais in ann scrios a dhéanamh freisin mura bhfuil éirim phraiticiúil aigne mar chúltaca aige.

Sílim gur daoine ardoilte, nach bhfaca aon dé ar chuan na Gaillimhe ariamh, is mó a rinne scrios ar an stoc éisc. Ní shamhlaíonn daoine óga go bhfuil aon dochar déanta mar gheall go bhfuil an Donegal Catch agus dalladh *fish fingers* le fáil i reoiteoirí san hollmhargaí. Bhíodh rópaí ronnachaí buí saillte crochta ó rata go rata ins an mbaile le linn m'óige. Ar ronnachaí a mhair muid i gcaitheamh an gheimhridh. Bhí ronnachaí chomh fairsing sa gcuan an tráth sin is go bhfaca mé ag triomú sna locháin leis an lán mhara iad.

Ar stuifíní a mhaireann an ronnach agus d'fheicfeá stadhanta faoileáin á n-otrú féin ar fhad an chuain nuair

Joe Steve

[Pic. Le caoinchead ó Ros na Rún]

a bhíodh an t-iasc glas ag cur stuifíní ag brúchtaíl go barr uisce. Ach tá an duine daonna níos craosaí fós ná an faoileán. Bhí na trálaeraí in ann báirí stuifíní a aimsiú le teicneolaíocht na nua-aoise. Níor fágadh stuifín sa gcuan agus tá a shliocht ar na ronnachaí, níl fad méire iontu anois cheal beatha. Cloisim gur ar éigin a tháinig báire ar bith ronnachaí isteach sa gcuan i mbliana.

Is maith an t-ádh atá orthu nó is é an deireadh céanna a bheas acu is a bhí ag na faoitíní agus ag na breams a raibh an cuan ag cur thar maoil leo le linn m'óige. Is cuimhneach liom an torann a bhíodh na máilléid a bhaint as bord na mbád seoil nuair a bhíodh iascairí an Chladaigh ag iascach scadáin i bhfad isteach sa gcuan de shiúl oíche. Ba é torann an mháilléid teicneolaíocht na huaire, mar go mbíodh na scadáin ag iontú ar a dtaobh leis an bhformán agus go mba léir do na hiascairí cén áit le eangachaí a chaitheamh síos ina mullach. Níor fhág trealamh nua-aoiseach scadán sa gcuan. Níor mhiste dhuit brat a scaradh ar urlár na céibhe i Ros an Mhíl anois agus tosú ag ithe picnic cé gur cuimhneach liom an t-am a mbíodh chuile orlach den chéibh clúdaithe le eangachaí agus leis na céadta bosca scadán chuile lá den tséasúr. Bhíodh os cionn cúig chéad duine ag obair sa monarcha éisc an uair sin. Níl duine ná deoraí ag saothrú euro anois ann. Dúirt iascaire as Árainn liom go mbídís ábalta a gcuid líonta a scaoileadh thar bord chomh luath is a chasaidís siar an cuan tar éis seoladh amach as Cill Rónáin fadó. “Bíonn muid ag treabhadh na farraige ar feadh chúig uair an chloig anois,” ar seisean, “sul má aimsíonn an *fish finder* aon bháire éisc gur fiú eangach a tharraingt thríd.”

Shíl mé go mba seafóideach an ráiteas é nuair a deireadh Nioclás sa teach cuarta fadó go raibh sé sa tairngreacht go bhfiafródh an t-athair den mhac ar maraíodh aon bhreac sa bhfarraige sin amuigh ariamh. Má leanann an bánú atá feicthe againn le linn mo shaoil, is gearr uainn an lá sin.

An Slad

Cé is ciontsiocair leis an slad, adeir tú? Tá cuid den mhilleán le cur ar an teicneolaíocht agus ar shaint, ach is é mo bharúil gur istigh in oifigí thall sa mBruiséal a dhéantar mórchuid de na cinneachaí atá ag baint a slí bheatha d'iascairí. Mórchuid oideachais ach gannchuid meabhair chinn.

Chonaic mé le modhá shuíl féin an fharraige brataithe le faoitíní marbh nuair a bhínn ar mo bhealach idir Árainn agus Ros an Mhíl fadó. Polasaí stáit nó Eorpach ba ciontsiocair leis. Dath nó diesel a scairdeadh ar an iasc a bhí tugtha i dtír ag na trálaeirí mura sroichfidís an praghas a bhí socraithe ag na déithe bréige. B'uafásach an peaca marfach a bheith á gcaitheamh amuigh i lár an chuain, áit nach raibh leas do Dhia ná do dhuine iontu agus daoine ag fáil bháis leis an ocras ag an am céanna.

Is cuimhneach liom an tráth nach mba léir dhuit aon chloch faoi shuíl an droichid sa Spidéal. Na mílte bradán ar a mbealach suas go dtí Loch Bhoth Loiscthe. Má tá aon bhradán ar an abhainn sin anois, ní léir domsa iad. Shíl na saineolaithe gurbh iad na sruthlfonta a bhí

ag déanamh an scrios ach níor fheabhsaigh an scéal tada ó cuireadh deireadh leis na sruthlfonta. Creidim nach bhfuil na míola mara atá fairsing thart timpeall ar fheilmeacha éisc ag cuidiú tada leis an scrios. Ach is cosúil go bhfuil iascairí na Graonlainne, atá faoi cheannas na Danmhairge, ag déanamh slad ar ribí róibéis nó ar na cloicheáin a bhíonn mar bheatha ag an mbradán nuair a shroicheann sé ceann scribe. Cheithre bhradán fiáin as chuile chéad atá sách láidir anois lena mbealach a dhéanamh abhaile go dtí fíoruisce na hÉireann. Níl trosc ná langach ná mangach den rath nach bhfuil racáilte as an gcuan sin amuigh ag saint na teicneolaíochta. Ar fheilmeacha éisc a bheas an chéad ghlúin eile ag brath. Is maith ann iad, ach is deacair a shamhlú go bhfuil siad chomh folláin leis an mbreac fiáin.

Strus an tSaoil

Ba é barúil an scuaine a casadh liom san ospidéal gurbh é strus an tsaoil nua agus an greim atá muid a chur inár mbéal atá ag cur ospidéil thar maoil. Deirtear gur iomaí duine a bhain slat a bhuail é féin. Tá seans maith ann sa rith fada, gur slat den chineál sin a bhain an té a chruthaigh an fhiailnimh agus fiú amháin an fón póca. Uirlis iontach fóinteach é an fón a fhad is atá an duine i gceannas air ach is léir gurb é an fón atá ag glacadh seilbh ar intinn an ghlúin is óige anois.

Chruthaigh an taoille tuile go leor milliúnaigh ach faraor d'fhág sé mórchuid daoine ar an tráth fholamh freisin. Is bréan an boladh atá ar bhualtrach an tíogair Cheiltigh do na céadta ógánach atá ag fulaingt leis an ngalar dubhach. Cuid acu chomh tuirseach den saol nua is go bhfuil siad ag cur lámh ina mbás féin. Mórchuid eile ag brath ar dhrugaí le sólás mínádúrtha a bhaint as an saol. Coirpigh ag speireadh a chéile go síoraí seasta d'fhonn a theacht i dtír go míthrócaireach ar na milliúin atá siad a fháisceadh amach go héagórach as na créatúir atá i ladhar an chasúir acu.

Is é mo bharúil arís eile go bhfuil iomlán a gcumais sroichte ag cinnirí na cruinne. Ní lucht polaitíochta amháin atá i gceist cé go bhfuil an chontúirt ann gurb iadsan a scriosfas an domhan le buamaí. Buachaillí bó ag déanamh déithe bréige díobh féin. Iad ag bagairt scrios a dhéanamh le diúracáin ag am a bhfuil na mílte ag fáil bháis leis an ocras. Ní dóigh liom go bhfuil an duine daonna ábalta déileáil le cumhacht. Éiríonn sé sa gceann acu. Tá sé feicthe inár dtír bheag féin againn. Ní raibh na páirtithe rialtais le baint as margadh ná cuid de na gardaí síochána, ná cuid den chlér ná mórchuid ranna rialtas ná muid féin, a bhfuil sé d'fhaisean againn a bheith ag cur ár súil thar ár gcuid.

Casadh isteach go dtí an baile mór mé Lé 'le Pádraig cúpla bliain ó shin. Áit a bhfaca mé na céadta gasúr scoile as a meabhair ag ól. Iad i gcontúirt a mbáite ar bhruacha na Coiribe, pé ar bith í cén sórt dallach dubh a bhí ar a gcuid tuismitheoirí nár léir dóibh gur cur i gcéill a bhí sa gceiliúradh. “Nuair is mó an greann sea is cóir ligean dó,” a bhagraíodh mo mháthair orainn nuair a bhíodh muid ar thob a dhul thar fóir mar ghasúir.

Diúltach go maith atá gach a bhfuil ráite agam ach ní diúltach ar fad atá gach ar léir dom sa bpobal seo. Tá glúin óg ag teacht in inmhe sa gceantar a bhfuil ceart againn a bheith bródúil astu. Scoth na gceoltóirí, na n-amhránaithe, na n-aisteoirí. Chonaic mé os cionn trí scóir de na ceoltóirí óga ar an ardán sa tSeanscoil i mbliana, iad thar barr ar fad. Tá an óige feicthe agam ar na páirceanna imeartha agus iad ábalta dúshlán a thabhairt do na clubanna is mó cáil sa gcondae. Tá cáil dhomhanda bainte amach ag lucht na liathróid láimhe. Daoine óga den scoth atá bródúil as a ndúchas. Muinín agus teacht i láthair iontu. Ní fhaca mise a leithéid de thalann le linn mo shaoil. Ar ndóigh ní tharlaíonn sé gan treoir le blianta fada.

Ba é mo bharúil i gcónaí gur ón taobh istigh amach a chruthófaí aon pholasaí a thiocfadh chun tairbhe dúinn sa rith fada. Sílim go dteastódh dlús a chur le múnla úr oideachais. B'fhéidir gur mó tairbhe do na glúnta atá le

theacht céim amháin a thógáil ar gcúl ag an tráth seo ná dhá léim a thógáil chun cinn isteach sa duibheagán. D'éirigh le cumainn forbartha agus le comharchumainn agus le mórchuid coistí agus cumainn eile saol deas compóirteach a chruthú anseo. Sílim nach ndéanfadh sé aon dochar dá dtiocfadh grúpa seanóirí idir óg agus aosta le chéile an t-áirneán seo agus a gcuid tuairimí a roinnt maidir leis an ród chun cinn a thabharfadh caith agus fáil agus suaimhneas intinne do na glúnta atá le theacht.

Sílimse go bhfuil scoth na gcinnirí sa nglúin óg. D'éirigh leis an nglúin atá ag teannadh amach sna blianta scuaine leanúnach na himirce a stopadh. Nárbh iontach an t-éacht é dá n-éireadh leis an éirim breise atá ag an nglúin óg saol a chothú a thabharfadh faoiseamh do na créatúir atá ag fulaingt leis an ngalar dubhach agus a ghiorródh an scuaine daoine óga a bhfaca mé na deora leo istigh san ospidéal. ■

Pastime Chonamara

Máirtín Davy

Tháinig méadú mór i mbliana ar bhallraíocht agus imeachtaí *Pastime Chonamara*, ó Baile Chlár na Gaillimhe siar go Carna, idir Ranganna agus Taispeántais éagsúla ar fud Chonamara agus Féilte eile ar fud na tíre. Beidh thart ar 45 duine, idir fhir agus mná, páirteach sna ranganna an geimhreadh seo. Freisin, d'éirigh le roinnt de na baill duaiseanna a bhuachaint i gcomórtais éagsúla sa gCeardaíocht ar fud na tíre i rith an tsamhraidh seo. ■

Thuas ar dheis: Nina Ní Chonceannainn, Scoil Éinne, An Spidéal, lena réimse duaiseanna a bhuaigh sí ag Seó An Spidéil i mbliana sa rannóg do Cheardaíocht na nÓg.

Thíos: grúpa ó *Pastime Chonamara* a bhuaigh duaiseanna i Rannóg na gCeard ag Seó an Spidéil i mbliana

